ДИНАМИКА НА ЦЕНИТЕ НА ИНВЕСТИЦИОННИТЕ И ОПЕРАТИВНИТЕ РЕСУРСИ В ЖИВОТНОВЪДНИЯ СЕКТОР

Юли Станков
докторант, катедра „Финанси и кредит“
Стопанска академия „Д. А. Ценов“, Свищов

Резюме: *Настоящото изследване анализира динамиката на цените на стоки и услуги с инвестиционно предназначение и на ресурсите за текущо потребление в животновъдния сектор на България през периода 2012-2024 г., като поставя акцент върху значението на ценовите изменения за инвестиционната среда в агрохранителната верига. Методологичната основа на разработката включва сравнителен анализ на ценови индекси, изчислени по формулата на Ласпер, въз основа на данни от Националния статистически институт. Проследени са измененията в цените на материалите, селскостопанските машини и оборудване, транспортните средства, тракторите и селскостопанските сгради, както и на основни компоненти на оперативните разходи, в т.ч. фуражи, ветеринарномедицински продукти и услуги по поддръжка и ремонт. Резултатите показват ясно изразена тенденция към повишаване на ценовите индекси след 2020 г., като през 2024 г. са отчетени особено високи стойности при смесени фуражи, материалите, селскостопанските машини и поддръжката на селскостопански сгради. Установените тенденции очертават нарастващ разходен натиск и потенциални ограничения пред инвестиционната активност, технологичното обновяване и конкурентоспособността на стопанските субекти. На тази основа са формулирани насоки за подобряване на достъпа до инвестиционно финансиране, насърчаване на целевата подкрепа и ограничаване на уязвимостта към ценови колебания.*

Ключови думи: *ценова динамика, инвестиционна среда, животновъдство, месопреработвателен сектор, оперативни разходи*

DYNAMICS OF THE PRICES OF INVESTMENT AND OPERATIONAL RESOURCES IN THE LIVESTOCK SECTOR

Youli Stankov
PhD Student, Department of Finance and Credit
D. A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov

Abstract: *This study analyzes price dynamics for investment-related goods and services, as well as resources for current consumption, within Bulgaria's livestock sector during the 2012-2024 period. It emphasizes the significance of price fluctuations for the investment climate across the agri-food supply chain. The methodological framework involves a comparative analysis of price indices-calculated using the Laspeyres formula-based on data from the National Statistical Institute. The study tracks price changes for materials, agricultural machinery and equipment, transport vehicles, tractors, and farm buildings, as well as key components of operating costs, including animal feed, veterinary products, and maintenance and repair services. The results reveal a clear upward trend in price indices following 2020; by 2024, particularly high values were recorded for compound feeds, materials, agricultural machinery, and the maintenance of farm buildings. These trends point to mounting cost pressures and potential constraints on investment activity, technological modernization, and the competitiveness of business entities. Based on these findings, the study outlines recommendations for improving access to investment financing, promoting targeted support, and mitigating vulnerability to price volatility.*

Keywords: *price dynamics, investment environment, livestock farming, meat processing sector, operating costs*

Въведение

В условията на нарастваща икономическа несигурност, инфлационен натиск и нестабилност на международните пазари динамиката на цените се превръща във важен фактор, определящ разходите, инвестиционните решения и конкурентоспособността на предприятията в агрохранителната верига. Особено чувствителни към подобни процеси са животновъдството и месопреработвателната промишленост, при които изменението на цените на суровините, фуражите, енергийните ресурси, оборудването и транспортните услуги оказва пряко влияние върху производствените разходи и възможностите за осъществяване на инвестиции. В този контекст производственият риск и въздействието на външните икономически фактори върху дейността на предприятията

представляват съществени аспекти при анализа на тяхното развитие и устойчивост (Кръстев, 2005).

Инвестиционната среда в тези сектори се формира под въздействието както на специфични отраслови фактори, така и на общите макроикономически условия. Повишаването на цените на машините, оборудването и строителните материали увеличава необходимия финансов ресурс за модернизация и технологично обновяване на производствените мощности. Същевременно нарастването на текущите разходи за фуражи ветеринарномедицински продукти, поддръжка и ремонт ограничава финансовите възможности на стопанските субекти за акумулиране на собствени средства и реализиране на дългосрочни инвестиционни проекти. Тези процеси придобиват особена значимост в периода на икономически сътресения, когато несигурността относно бъдещите цени затруднява планирането и оценката на инвестиционния риск. Допълнително значение има динамиката на цените през последните години, повлияна от последиците от пандемията COVID-19, нарушаването на международните вериги за доставки, енергийната криза и геополитическото напрежение след началото на войната в Украйна. Тези фактори поставят пред предприятията и земеделските производители предизвикателства, свързани с управлението на разходите, поддържането на ликвидността и осигуряването на необходимото финансиране за инвестиционна дейност. При подобни условия финансовия контролинг придобива значение като инструмент за проследяване на финансовите показатели и подпомагане на управленските решения (Кръстев, Л., 2018). Инвестиционната активност в земеделския сектор е свързан и с наличието на подходящи източници на финансиране. Киречев (Kirechev, Damyan, 2023) изследва източниците на финансиране на инвестициите в българските земеделски стопанства, като разглежда ролята на различните финансови инструменти.

Целта на настоящото изследване е да се анализира динамиката на ценовите индекси на стоките и услугите с инвестиционно предназначение и на ресурсите за текущо потребление в животновъдния сектор на България през периода 2012-2024 г. Акцентът е поставен върху идентифицирането на основните тенденции в изменението на цените и върху оценката на потенциалните им последици за инвестиционната среда и разходната структура на производството.

За постигането на тази цел се проследяват измененията в цените на основни инвестиционни ресурси, оборудване, материали и други. Изследването се основава на данни от НСИ и прилага сравнителен анализ на динамиката на съответните ценови

индекси за разглеждания период. Тезата върху която се основава изследването е, че ускоряването на ценовия растеж, особено след 2020 г. създава допълнителен натиск върху инвестиционните и оперативните разходи в животновъдството и може да ограничи финансовите възможности за модернизация и развитие на предприятията по веригата на производство и преработка на месо. Проследяването на тези процеси създава аналитична основа за формулиране на насоки за подобряване на достъпа до инвестиционно финансиране, ограничаване на разходния натиск и повишаване на устойчивостта на сектора.

Ценови показатели за оценка на икономическите условия в селското стопанство

Изследването на цените на стоките и услугите в селскостопанския сектор включва проследяването на индекс на цените на производител в селското стопанство и индекс на покупни цени на стоки и услуги за текущо потребление в селското стопанство. Те имат ключово влияние върху доходите на фермерите. В тази връзка тяхното съществуване и анализиране е от съществено значение за анализирането на това как селскостопанските приходи и разходи се влияят от техните ценови компоненти. Ценовите индекси предоставят информация на трендовете на цените. Те дават възможност да се проследи динамиката на анализираните компоненти и да се извърши сравнение между страните-членки на ЕС.

Фигури от 1 до 6 обхващат индекси на цените на стоки и услуги с инвестиционно предназначение в селското стопанство. За изчисляване на индексите се използва формулата на Ласпер. Конкретната формула (Евростат, 2008) на изчисление е както следва:

(1- 1)
$$I^t = \frac{\sum_{i=1}^{k} p_i^t q_i^0}{\sum_{i=1}^{k} p_i^0 q_i^0} \cdot 100 = \sum_{i=1}^{k} \frac{p_i^t}{p_i^0} \cdot \frac{p_i^0 q_i^0}{\sum_{i=1}^{k} p_i^0 q_i^0} \cdot 100$$

където:

- I – индекс (на цени на производител или на цени на стоки и услуги за текущо потребление);

- p – цени на продукти (или стоки и услуги за текущо потребление в селското стопанство);

- q – количества продадени продукти (или количества купени стоки и услуги за текущо потребление в селското стопанство);

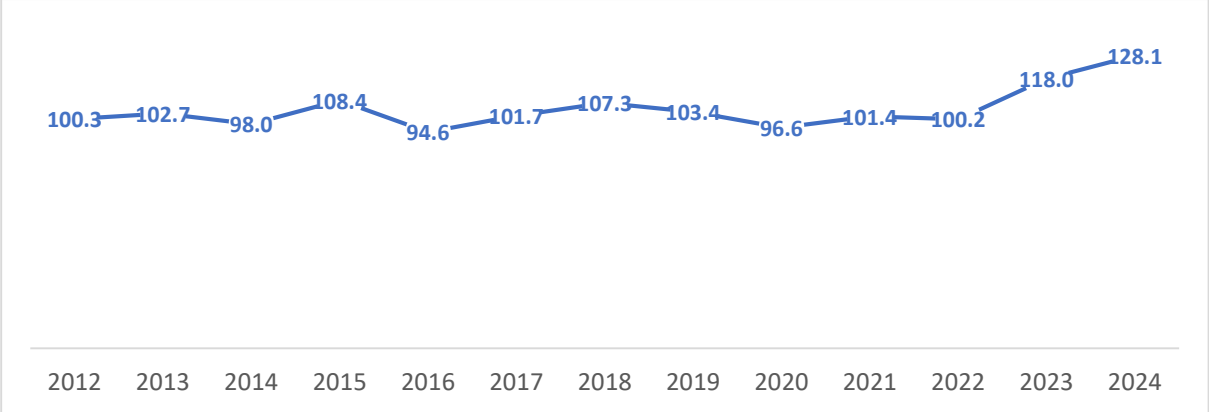
- i – продукт i (или стоки и услуги за текущо потребление), където i=1, 2, …, к;

- t – текущ период;

- 0 – базисен период.

Те се оценяват по покупна цена. За тяхното събиране се използват специфични номенклатури, които се актуализират на всеки пет години (НСИ, 2025). Анализирани са стоките и услугите за текущо потребление, свързани с животновъдството. Извън обхвата на анализа остават стоките и услугите, които са обект на земеделието, като торове, препарати за растителна защита и др. Фигури от 8 до 11 обхващат информация относно индексите на цените на стоките и услугите за текущо потребление в селското стопанство. Анализът на цените на стоки и услуги свързани с животновъдния сектор в България се фокусира върху инвестиционните разходи и оперативните разходи за периода 2012 г. – 2024 г.

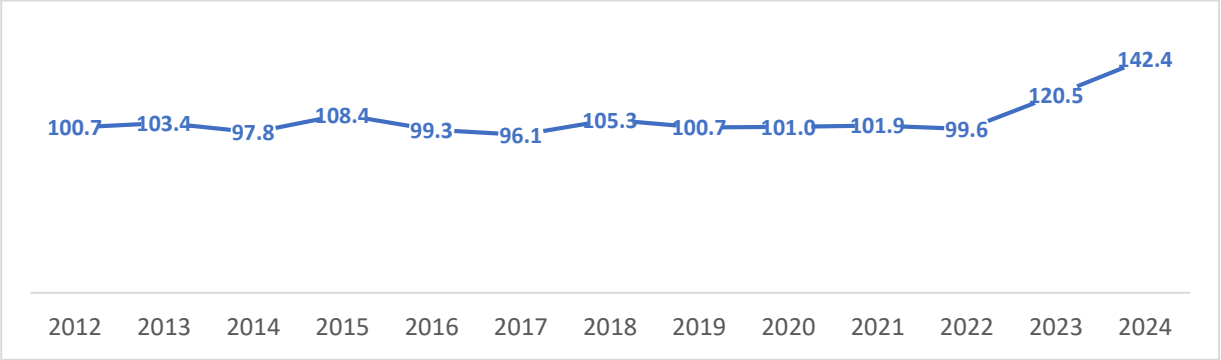
Фигура 1 обхваща общия размер на индекса на цените на стоки и услуги с инвестиционно предназначение в селското стопанство. Той е величина, основаваща се на индексите на цените на материалите, селскостопански машини и друго оборудване, транспортно оборудване, трактори и селскостопански сгради. Наблюдава се нарастваща тенденция с умерена нестабилност в средата на анализирания период, като след 2022 г. се отбелязва значителен ръст, достигащ до индекс от 128, който е най-висок за периода. След 2021 г. се наблюдава ясна инфлационна тенденция, дължаща се на пандемията и войната в Украйна.

Фигура 1. Индекс на цените на стоките и услугите с инвестиционно предназначение в селското стопанство

Източник на данни: НСИ и изчисления на автора

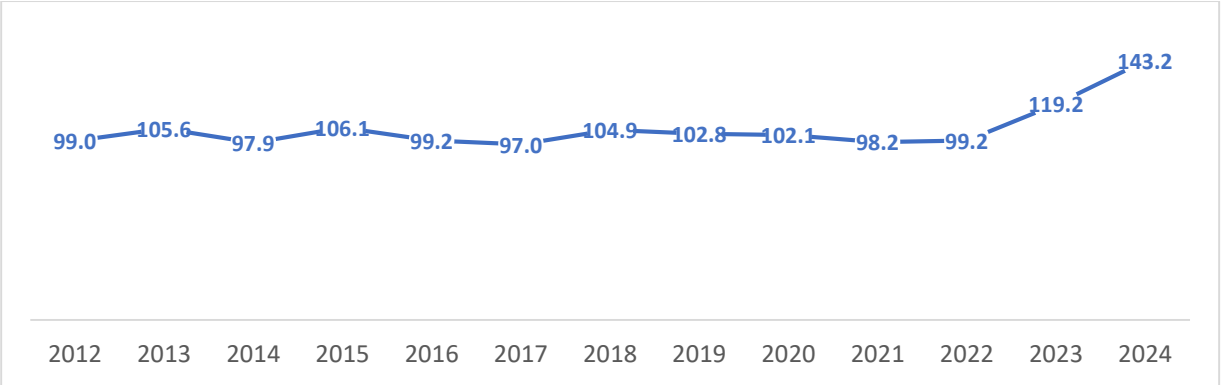
В обхвата на индекса на цените на материалите попадат индексите на цените на селскостопанските машини и транспортното оборудване. Наблюдава се ръст в тенденцията, като 2012 г. започва с базови стойности, през 2016 г. се наблюдава съществен спад, 2020 г. – възстановяване на индекса, а през 2024 г. е върховия ръст от 142,4. Динамиката е показана на фигура 2, където ясно се откроява въздействието на войната, довело до повишаване на стойността на индекса и съответно до увеличение на цените на суровини като желязо и строителни материали.

Фигура 21. Индекс на цените на материалите в селското стопанство

Източник на данни: НСИ и изчисления на автора

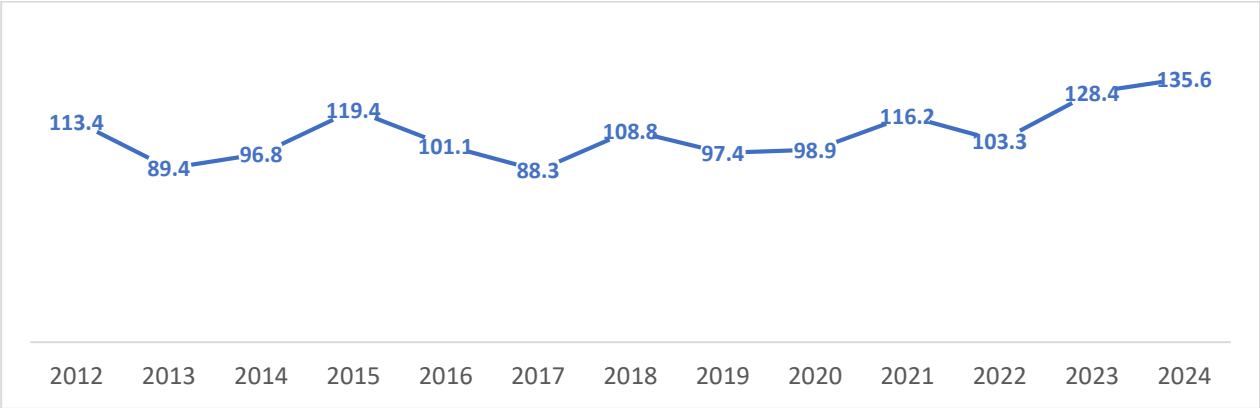
Фигура 3 обхваща индекса на селскостопанските машини и друго оборудване. Забелязва се постепенно покачване до 2022 г., след което ускорено нарастване на индекса. Тенденцията в динамиката е съществен признак за активни инвестиции в модернизация, подпомагани главно от програми за развитие на селските райони.

Фигура 3. Индекс на цените на селскостопанските машини и друго оборудване

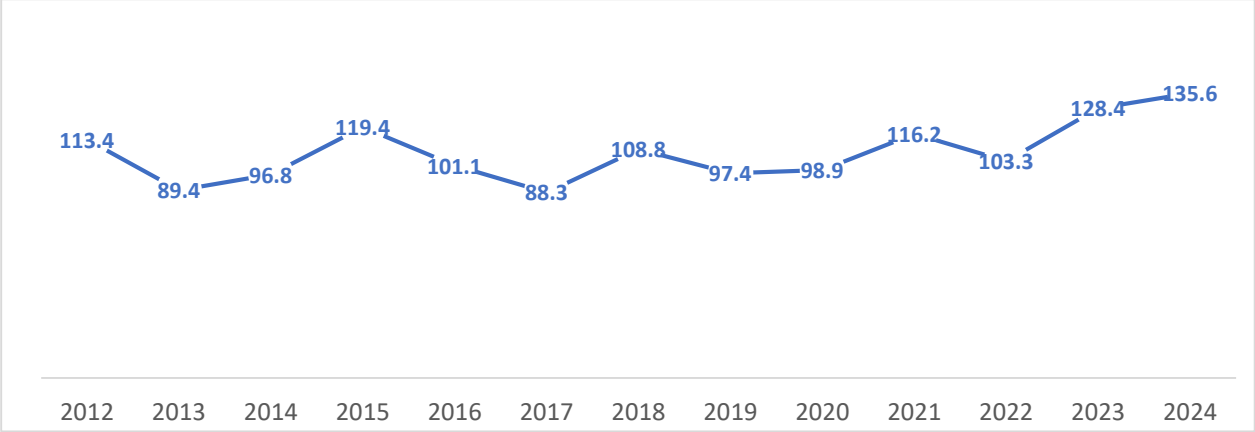
Източник на данни: НСИ и изчисления на автора

В методологията на НСИ транспортното оборудване и тракторите се анализират като една величина. Това е видно и от данните от фигурите – транспортно оборудване и трактори. Ясно се наблюдават силно изразените пикове в стойностите на транспортното оборудване (трактори). Значително намаление се наблюдава през 2016 г., когато индексът достига най-ниската си стойност – 88,3. Възстановяване на транспортното оборудване и машинния парк се наблюдава след 2020 г., което е сигнал за процес на замяна на стария парк с нови техники.

Фигура 4. Индекс на цените на транспортното оборудване

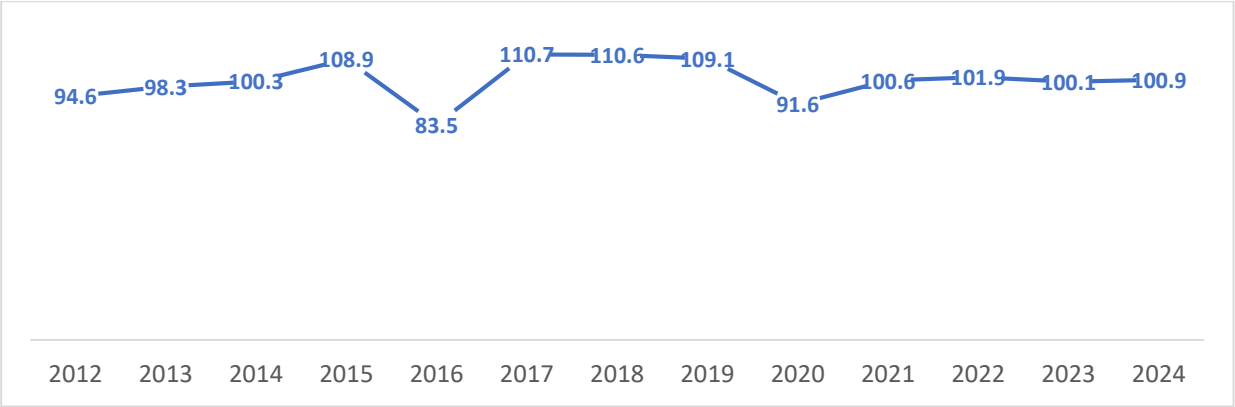
Източник на данни: НСИ и изчисления на автора

Фигура 5. Индекс на цените на тракторите

Източник на данни: НСИ и изчисления на автора

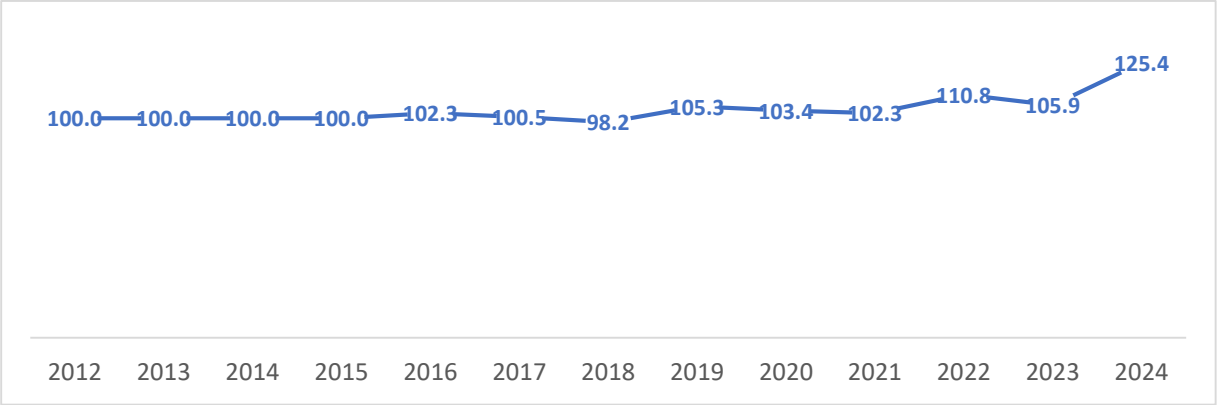
По отношение индекса на цените на стоки и услуги с инвестиционно предназначение и по-конкретно селскостопански сгради се наблюдава стабилен тренд с ясно изразени спадове през 2016 г. и 2020 г. Наблюдава се устойчив растеж за периода, свързан с изграждане на нови силози, помещения и други.

Фигура 6. Индекс на цените на селскостопанските сгради

Източник на данни: НСИ и изчисления на автора

Тенденция в индекса на цените на ветеринарно-медицинските продукти през периода 2012 – 2024 г. показва сравнителна стабилност между 2012 г. и 2018 г., след което се наблюдава умерен ръст.

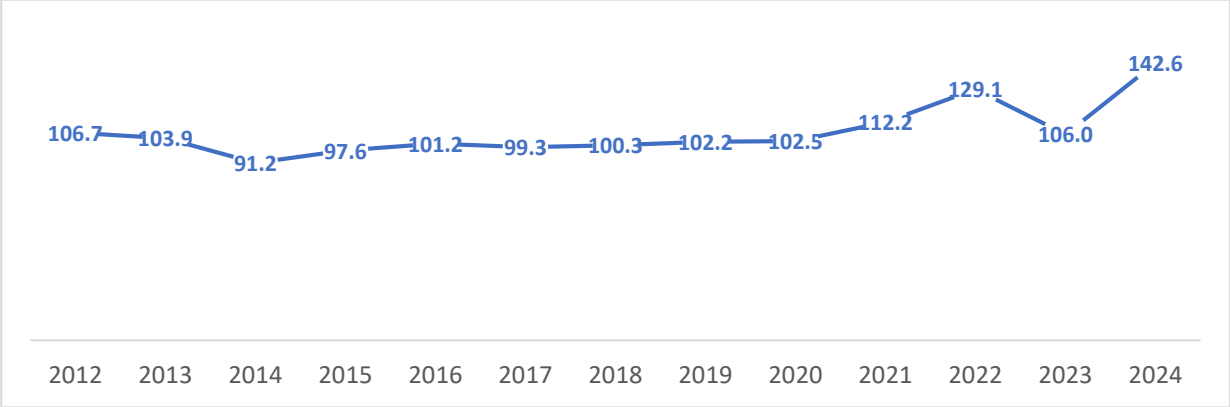
Фигура 7. Индекс на цените на ветеринарно - медицинските продукти

Източник на данни: НСИ и изчисления на автора

Периода след 2022 г. отразява кризисните пикове и последващото нормализиране. Най-голям е скока на индекса през 2024 г., достигайки до 125,4. Това се дължи на увеличени разходи за суровини, логистични процеси и войната, които оказват съществено влияние върху доставките на медицински продукти за животновъдния сектор.

Фигура 8 представя индекса на цените на фуражите в България. Той представя общата тенденция на преките и смесените фуражи. Наблюдава се сравнителна

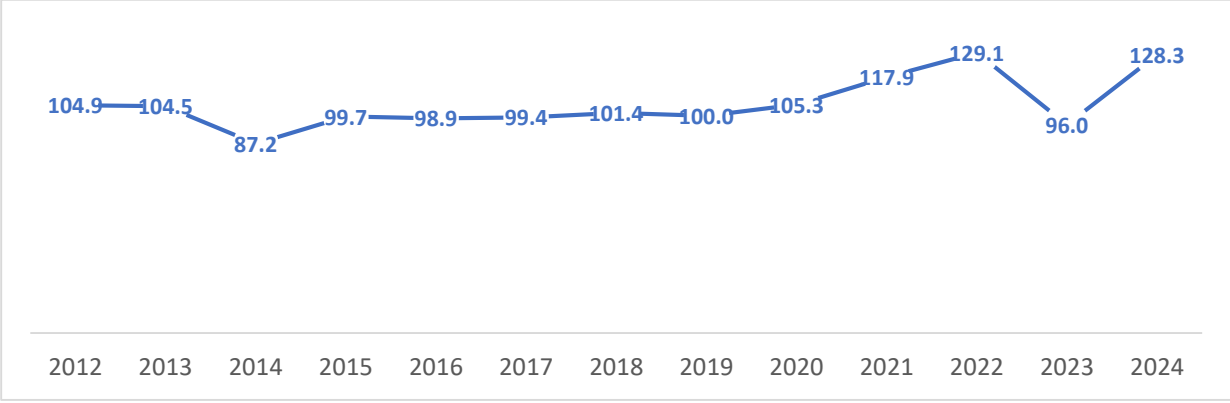
стабилност на цените до 2020 г., след което търпи съществено нарастване, достигайки до 129,1 през 2022 г. и 142,6 през 2024 г.

Фигура 8. Индекс на цените на фуражите

Източник на данни: НСИ и изчисления на автора

Това съществено увеличение има пряко влияние върху себестойността на продуктите на животновъдния сектор. Ръстът е повлиян от кризите в доставките на зърно и повишените енергийни разходи през периода. В частност индекса на преките фуражи (фигура 9) търпи понижение пред периода от 2013 г. до 2015 г., а съществен ръст се наблюдава след 2020 г., достигайки до 128,3 пред 2024 г. Наблюдаваните флуктуации отразяват несигурността в производството и доставките на преки фуражи в сектора.

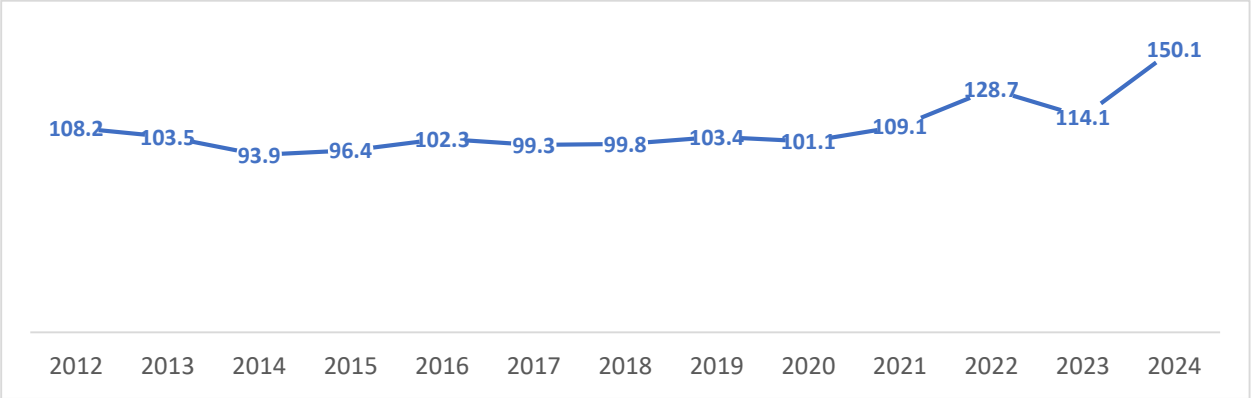

Фигура 9. Индекс на цените на преките фуражи

Източник на данни: НСИ и изчисления на автора

По отношение на смесените фуражи (Фигура 10) се наблюдава спад през периода 2014 – 2015 г., след което започва възход в индекса, ускоряващ се след 2020 г. През 2024 г. индекса достига най-високата стойност сред всички разглеждани категории – 150,1.

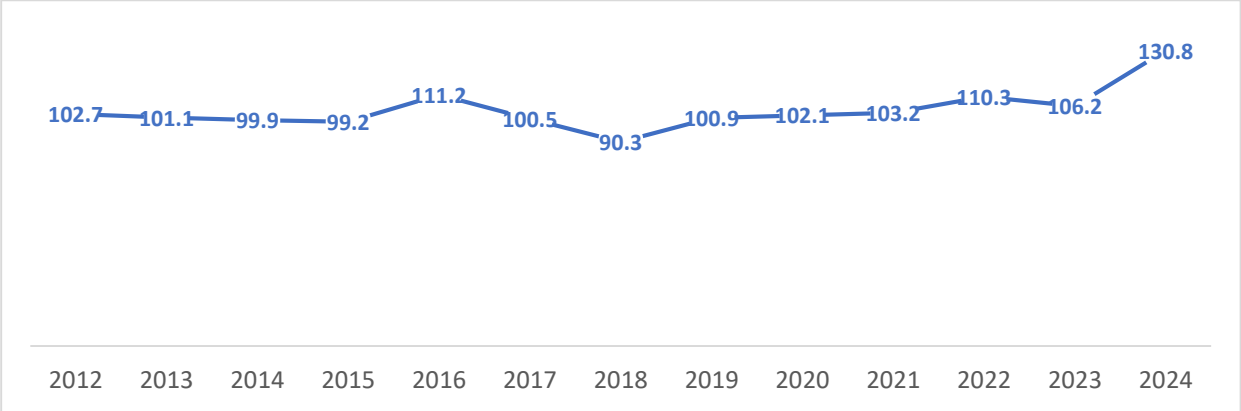
Като краен фуражен продукт ръста в индекса се дължи на нарастването на цените на съставните продукти и енергийните разходи по тяхното осигуряване, обработка, транспортиране и др.

Фигура 10. Индекс на цените на смесените фуражи

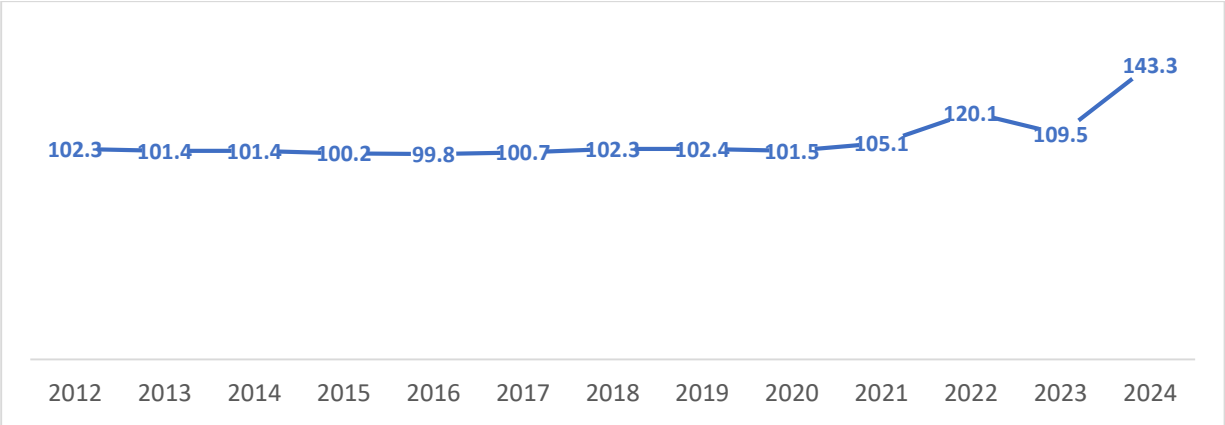
Източник на данни: НСИ и изчисления на автора

Фигури 11 и 12 представят данни за тенденцията в индексите за поддръжка и ремонт на превозни средства и селскостопански сгради, които също са част от разходното перо в животновъдния сектор. Умерен е ръста в индекса за поддръжка и ремонт на превозни средства. При индекса свързан с поддържка и ремонт на селскостопански сгради се наблюдава лека волатилност до 2020 г., след което се наблюдава значителен ръст, достигайки до 143,3 през 2024 г.

Фигура 11. Индекс на цените на услугите по поддръжка и ремонт на превозни средства

Източник на данни: НСИ и изчисления на автора

Фигура 12. Индекс на цените по поддръжка и ремонт на селскостопански сгради

Източник на данни: НСИ и изчисления на автора

Повишаващите се тенденции се дължат на нарастването на цените на авточасти, труд и горива, което стана особено осезаемо след пандемията от COVID-19 и енергийната криза след 2021 г. Подобна зависимост се наблюдава и при поскъпването на строителните материали, повлияно от глобалната криза и вътрешната инфлация.

Заключение

Основните изводи които могат да се формулират по отношение на анализираните компоненти са както следва:

Първо, всички категории отразяват ясна тенденция на ръст на цените след 2020 г. със значими пикове след 2022 г. Ключови фактори за повишение в измерителите са глобалните кризи, предизвикани от COVID-19 и войната в Украйна, инфлацията, дисбаланси в търсенето и предлагането, нарастващите цени на суровини и енергия. Това показва значителната уязвимост на животновъдния сектор от външни и вътрешни икономически и геополитически фактори.

Второ, Въз основа на анализа на инвестиционните разходи се наблюдава драстично поскъпване на селскостопански машини и друго оборудване, материали и транспортни средства през 2024 г., който е в размер над 20%. Това от своя страна увеличава бариерата за навлизане на нови участници в сектора и затруднява обновяването на техниката за целите на адаптирането към по-високотехнологично производство. В тази връзка би могло да се предприеме облекчаването на кредитните параметри за закупуване на оборудване, насочване на целеви субсидии към малки и

средни стопанства и кооперирането на инвестиции за споделянето на високотехнологични машини и оборудване.

Трето, Следствие на анализа на оперативните разходи се наблюдава голяма волатилност при фуражите, като се наблюдава изключителни високи нива през 2022 г. и последващ спад, в същото време подобна тенденция се наблюдава и при ветеринарните разходи. Тенденция на повишение на цените се наблюдава и през 2024 г., като се достига до най-високи нива на индексите на цените през анализирания период. Тази нестабилност в цените увеличава риска за фермерите. Като препоръки за последващи действия могат да се предприемат насърчаване на местното производство на фуражи и създаването на обществено-частни партньорства за предоставяне на ветеринарни услуги, с фокус върху по-слабо обслужваните райони на страната.

Библиография

Kirechev, Damyan. (2023). Sources of financing for investments in agricultural holdings in Bulgaria assessment of financial instruments. *Bulgarian Journal of Agricultural Science, 29*(1), 49-63. Retrieved from https://agriacad.eu/ojs/index.php/bjas/article/view/1294/1253

Евростат. (март 2008 г.). *Наръчник за статистика на цените в селското стопанство в ЕС.* НСИ.

Кръстев, Л. (2005). Производственият риск - проблем и предизвикателство пред индустриалното предприятие (по примера на предприятия от група "Производство на изкуствени и синтетични влакна"). *Годишник на Стопанска академия "Д. А. Ценов" - Свищов*(CVI), 327-366.

Кръстев, Л. (2018). Практически аспекти на финансовия контролинг във фирмата. *Народностопански архив*(1), 3-18. Извлечено от https://www2.uni-svishtov.bg/NSArhiv/title.asp?lang=bg&title=1187

НСИ. (04 юни 2025 г.). *Цени и индекси на стоките и услугите за текущо потребление и на стоки и услуги с инвестиционно предназначение използвани в селското стопанство*. Извлечено от https://www.nsi.bg/statistical-data/11/21